ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ КИЛУВ КАРОРИ

Асака тумани

2024 йил 26 апрель

Асака туманлараро иқтисодий суди, судья Б.Сатвалдиев раислигида, судья ёрдамчиси У.Қамбаралиевнинг котиблигида, даъвогар - Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши ("Боймирза ота орзуси" фермер хўжалиги манфаатида) нинг жавобгар - "Marhamat tekstil" МЧЖ ҳисобидан 183.457.739 сўм асосий қарз, 44.029.857 сўм пеня ундириш тўғрисидаги даъво аризаси бўйича ишга мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Марҳамат туман қишлоқ хўжалик бўлимини жалб қилинган ҳолда, иқтисодий ишни кенгаш вакили - А.Акбаров (106-сонли ишончнома асосида), фермер хўжалиги раҳбари - М.Абдуллаев, жавобгар раҳбари - Э.Асатовлар иштирокида, Асака туман суди биносида очиқ суд мажлисида кўриб чиқиб, суд қуйидагиларни

АНИКЛАДИ:

Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Боймирза ота орзуси" фермер хўжалиги манфаатида судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар - "Marhamat tekstil" МЧЖ ҳисобидан 183.457.739 сўм асосий қарз, 44.029.857 сўм пеня ундиришни сўраган.

Суднинг ажрими билан ишга мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Марҳамат туман Қишлоқ хўжалиги бўлими жалб қилинган.

Суд мажлисида Кенгаш вакили даъво аризани тўлик қаноатлантириб беришни сўради.

Суд мажлисида фермер хўжалиги рахбари жавобгарга асосий қарзни тўлашни сўраб талабнома берилганлиги, ушбу талабнома оқибатсиз қолдирилганлиги ва асосий қарз шу кунга қадарли тўлаб берилмаганлиги сабабли даъво аризада кўрсатилган асосий қарз ва пеня суммаларини тўлиқ ундириб беришни сўради.

Жавобгар вакили суд мажлисида даъвогарнинг даъво талаблари бўйича қисман тўловларни амалга оширилганлигини инобатга олиб, қолган қарзни қисман тан олиб, пеня қисмини камайтириб беришни сўради.

Кишлоқ хўжалик бўлими суд мажлисида иштирок этмади.

Суд, тараф вакилларининг кўрсатмаларини, ишдаги мавжуд хамда такдим этилган хужжатларни ўрганиб чикиб, куйидагиларга кўра даъвони кисман каноатлантиришни лозим топади.

Зеро, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодекси(кейинги ўринларда матнда "ЎзР ФК" деб юритилади) 8 ва 234-моддасига кўра мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Ишдаги мавжуд хужжатлардан аниқланишича, даъвогар - "Боймирза ота орзуси" фермер хўжалиги (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади) ва жавобгар - "Marhamat tekstil" МЧЖ (бундан буён матнда жавобгар деб юритилади) ўртасида 2023 йил 01 февралда 52-сонли пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича контрактация (фьючерс) шартномаси тузилган.

Шартноманинг 1.1-бандида даъвогар 16.2 гектар ер майдонидан 57.7 тонна пахта хом ашёсини етказиб беришни, шартноманинг 4.5-бандида эса жавобгар етказиб берган махсулот қийматининг 100 фоизи ҳисобидан терим учун юборилган пуллар ва бошқа ҳаражатлар чегирилганидан қолган қисмини 2023 йил 31 декабрга қадар тўлаб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олган.

Даъвогар томонидан жавобгарга тарафлар ўртасида тузилган шартномага асосан 2023 йил хосилидан 1 нав 1 синф 35.002 кг., 1 нав 2 синф 21.021 кг., 2 нав 1 синф "Андижон-36" пахта хом-ашёсини икки томонлама элетрон тартибда имзоланган хисобварок фактурага асосан жами 58.108 кг пахта хом-ашёси етказиб берилган.

Даъвогар етказиб берилган пахта хом-ашёси учун қоплаб берилган ва ушлаб қолинган суммаларни чегирган ҳолда қолган маблағларни тўлаш бўйича жавобгарга талабнома юборилган, лекин жавобгар юборилган талабномани оқибатсиз қолдирганлиги сабабли Марҳамат туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фермер ҳўжалиги манфаатини кўзлаб судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгардан 183.457.739 сўм асосий қарз, 44.029.857 сўм пеня ундиришни сўраган.

Мазкур ҳолатда тарафларнинг мажбуриятлари контрактация (фьючерс) шартномасидан келиб чиққан.

Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 465-моддаси, биринчи қисмига кўра, контрактация шартномасига мувофик қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай маҳсулотни харид қиладиган шахсга - тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу маҳсулотни қабул қилиш (қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда муайян баҳода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олали.

Суд, тарафларнинг кўрсатмаларни тинглаб, иш хужжатлари хамда такдим этилган хужжатларни ўрганиб чикиб, куйидагиларга кўра даъво талаблари кисман асосли:

Чунки, тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.1 ва 4.2-бандларида пахта хомашёсининг харид нархи 1 (бир) тоннаси учун 6.020.006 сўм этиб белгиланган, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жаҳон бозори нархлари таҳлилидан келиб чиқиб 2023 йил пахта хом-ашёси учун харид нархлари ўзгарганда харидор янги нарҳ бўйича ҳисоб-китоб қилиш кўрсатилган.

Лекин, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарори 2-бандининг "а" кичик бандида 2020 йил ҳосилидан бошлаб пахта хомашёсининг харид нархини белгилаш амалиётидан воз кечилиши белгиланган.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги, Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси томонидан 2023 йил пахта хом ашёси учун харид нархлари белгиланмаган.

Бирок, даъвогар қушимча қиймат солиғи билан 1 нав 1 синф 35.002 кг. 280.019.000 сумлик, 1 нав 2 синф 21.021 кг. 163.963.800 сум, 2 нав 1 синф 2.085 кг. 15.283.050 сумлик "Андижон-36" пахта хом-ашёсини 2023 йил 30 ноябрда №01-сонли электрон ҳисоб-фактурани жавобгарга юборган ва жавобгар томонидан электрон ҳисоб-фактурани тасдиқлаб қабул қилган.

Демак, нарх бўйича тарафлар қўшимча келишувга тузмаган бўлса-да, топширилган пахта хомашёсининг нархи электрон ҳисобварақ-фактурага асосан тарафлар ўртасида тасликланган.

Чунки, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сонли қарори балан тасдиқланган "Ҳисобварақ-фактураларнинг шакллари ҳамда уларни тўлдириш, такдим этиш ва қабул қилиш тартиби тўғрисидаги" Низомининг 2-бандига кўра ҳисобварақ-фактура - Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига мувофик уни такдим этиш мажбуриятига эга бўлган товарларни (хизматларни) сотувчи (етказиб берувчи) томонидан расмийлаштирилган қатъий белгиланган намунадаги (форматдаги) товарлар ҳақиқатда жўнатилганлигини ёки хизмат кўрсатилганлигини ва уларнинг кийматини тасдикловчи ҳужжат ҳисобланади.

Хисобварақ-фактура сотувчи (етказиб берувчи) томонидан тақдим этилган қушилган қиймат солиғи суммасини харидор (буюртмачи) хисобга олиш учун асос буладиган бирламчи хужжат ҳисобланади.

Хисобварақ-фактура қушилган қиймат солиғи буйича солиқ солиш айланмаси ва реализацияни ҳисобга олиш учун юритилади.

Демак, даъвогар томонидан топширилган пахта хом-ашёси 1 нав 1 синф 1 кг. учун 7.142,86 сўмдан, 1 нав 2 синф 1 кг. учун 6.964,29 сўмдан, 2 нав 1 синф 1 кг. учун 6.544,64 сўмдан ҳисобланиб жами 58.108 кг.лик топширилган маҳсулотнинг нархи қўшимча қиймат солиғи билан **459.262.850** сўмни ташкил қилади.

Шунингдек, шартноманинг 2.1-бандининг "г" кичик бандида даъвогар хисобидан ташилганда транспорт харажатларини коплашни жавобгардан талаб килиб олиш хукуки белгиланган.

Демак, даъвогар томонидан пахта хом ашёсини жавобгарга етказиб беришда **3.911.254** сўм ташиб келтириш бўйича харажат қилинган, ушбу транспорт ҳаражати иш хужжатларидаги мавжуд тараф ўртасида электрон тартибда имзоланган ҳисобварақфактурага асосан ўз исботини топган.

Жавобгарнинг даъвогар олдидаги жами қарздорлиги **463.174.104** сўмни (459.262.850 + 3.911.254) ташкил килган.

Шундан, етказиб берилган пахта хом-ашёси учун жавобгар томонидан терим пули учун 87.162.000 сўм, пахта чигит уруғи учун 34.326.456 сўм, пластик ленталар 26.624.640 сўм, дизель мойи учун 17.180.000 сўм, карбамид учун 26.000.000 сўм, калий учун 4.500.000 сўм, селитра учун 25.500.000 сўм, аммофос учун 37.000.000 сўм, прсеп ёпкич учун 820.050 сўм, ўчок учун 294.000 сўм, 0.5 фоизли чегирма учун 572.959 учун, куритиш ва тозалаш учун 3.647.513 сўм, пахта якун пули учун 34.560.560 сўм жами бўлиб 298.188.178 сўм пул маблағлари тўлаб берилган, қоплаб берилган ва ушлаб қолинган.

Юқоридагиларга кўра, даъвогар томонидан етказиб берилган 463.174.104 сўмлик пахта хом-ашёсидан жавобгар томонидан қоплаб берилган 298.188.178 сўм айрилганда 164.985.926 сўм (463.174.104 - 298.188.178) ни ташкил қилади.

Бундан кўринадики, даъвогарнинг асосий қарз ундириш талабининг **164.985.926** сўм кисми асосли.

Бироқ, даъвогар судга далолатнома тақдим қилиб, унга кўра, жавобгар томонидан даъво ариза судга тақдим қилингандан сўнг 35.200.000 сўм асосий қарз қисман тўланганлигини маълум қилиб, шу боис, жавобгардан асосий қарз ундириш талаби бўйича қолган 129.785.926 сўмни ундириб беришни сўраган.

- Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 157-моддасининг биринчи қисмига кўра, даъвогар ишни биринчи инстанция судида кўриш чоғида ишнинг мазмунан кўрилиши якуни бўйича чиқариладиган суд ҳужжати қабул қилингунига қадар даъвонинг асосини ёки предметини ўзгартиришга, даъво талабларининг микдорини кўпайтиришга ёки камайтиришга ҳақли.

Шу боис суд даъвогарнинг жавобгар томонидан даъво ариза судга такдим килингандан сўнг кисман тўланганлигини тасдикловчи далолатномасини кабул килишни ва асосий карздорлик бўйича жавобгардан колган 129.785.926 сўм ундиришни лозим деб хисоблайди.

Шунингдек, Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши жавобгардан 44.029.857 сўм пеня ундиришни сўраган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 324-моддасига кўра, қарздор мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги туфайли кредиторга етказилган зарарни тўлаши шарт.

Ушбу кодекснинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонунчиликда ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради

Шартноманинг 5.4-бандининг иккинчи хат бошида Харидор Хўжаликка муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун муддати ўтказиб юборилган тўлов суммасининг 0,4 фоизи микдорида, бирок муддати ўтказиб юборилган тўлов суммасининг 50 фоизидан ортик бўлмаган микдорда пеня тўлаши назарда тутилган.

Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 260-моддасига кўра, қонунчилик ёки шартнома билан белгиланган, қарздор мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган такдирда кредиторга тўлаши шарт бўлган пул суммаси неустойка хисобланали.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 261-моддасига кўра, неустойка жарима ёки пеня шаклида бўлади.

Даъвогар даъво аризасида ундирилиши сўралган 44.029.857 суммаси 183.457.739 сўм асосий қарзнинг суммасидан келиб чиқиб хисобланган. Бирок, жавобгарнинг асосий қарздан 35.200.000 сўм қисми 2024 йилда кечиктириб тўлаб берилган, шундан сўнг даъвогар судга даъво ариза билан мурожаат қилган.

Демак, жавобгарни даъвогар олдидаги тўлаш муддати ўтказиб юборилган асосий қарз суммаси 164.985.926 сўмни (129.785.926 + 35.200.000) ташкил қилади.

Бундан кўринадики жавобгар томонидан даъвогарга ўз муддатида тўлиб берилмаган асосий қарз суммаси 164.985.926 сўм, унинг 0.4 фоиз пенянинг суммаси 29.697.466 сўмни (164.985.926*0.4%=659.943*45=29.697.466) ташкил қилади ва даъвогарнинг жавобгардан 29.697.466 сўм пеня ундириш талаби асосли.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 326-моддасига кўра, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак.

Суд алохида холларда қардор ва кредиторнинг манфаатларини хисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустокани камайтириш хукукига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2007 йил 15 июндаги "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фукаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги №163-сонли қарори 4-бандида, суд қарздо томонидан мажбуриятларнинг бажарилиши даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойкани камайтиришга ҳакли эканлиги белгиланган.

Мазкур ҳолатда ундириши сўралган пеня суммасини суд жавобгарнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиб деб ҳисоблайди ва шунинг учун унинг миқдорини **11.000.000** сўмга ҳадар камайтиришни лозим топди.

Чунки, тарафлар ўртасида имзоланган шартноманинг 4.1 ва 4.2-бандларида пахта хом-ашёсининг харид нархи 1 (бир) тоннаси учун 6.020.006 сўм этиб белиганган бўлса-да, жавобгар ушбу пул маблағларини асоссиз равишда шу кунга қадарли тўлаб бермаганлиги сабабли суд, жавобгарнинг пул маблағларини тўлашдан бўйин товлаган деб бахолайди.

Суд ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини ундириш масаласини ўрганиб чиқиб, даъво талаблари қисман қаноатлантирилганлигини инобатга олиб, ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини мутаносиб равишда жавобгар ҳамда даъвогардан ундиришни лозим топди.

"Давлат божи тўгрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг иловаси 2-банди а)-кичик бандига мувофик, иктисодий судларга бериладиган мулкий хусусиятга эга даъво аризаларидан даъво бахосининг 2 фоизи микдорида давлат божи ундирилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси биринчи қисмига кўра суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари микдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси 5-қисмига кўра, агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш ҳақидаги талаб асосли бўлиб, бироқ унинг микдори қонун ҳужжатларида белгиланган ҳуқуқдан фойдаланилган ҳолда суд томонидан камайтирилган бўлса, суд ҳаражатларининг камайтирилиши ҳисобга олинмаган ҳолда ундирилиши лозим бўлган неустойка суммасидан келиб чиққан ҳолда, суд ҳаражатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим.

Ушбу модданинг еттинчи қисмида давлат божи тўлашдан озод қилинган давлат органлари ҳамда бошқа шахслар томонидан юридик шахслар ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб такдим этилган даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган такдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво такдим этилган шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади. - деб белгиланган.

Бирок, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли "Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи хатбошисида Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва хўжалик бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шаҳслари ҳаттиҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар тақдим этиш, бунда даъво аризасини қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмаслиги кўрсатиб ўтилган.

Суд, юқорида қайд этилган холатлардан келиб чиқиб, даъвогарнинг даъвосини қисман қаноатлантиришни, жавобгар - "Магһатаt tekstil" МЧЖ ҳисобидан даъвогар - "Боймирза ота орзуси " фермер хўжалиги фойдасига 129.785.926 сўм асосий қарз, 11.000.000 сўм пеня, Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фойдасига 34.000 сўм почта харажати, қаноатлантирилган талабига мутаносиб равишда Республика бюджетига 3.893.667,84 сўм давлат божи ундиришни, даъвони қолган қисмини қаноатлантиришни рад этишни, даъвони рад қилинган қисми бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли "Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи хатбошисига асосан даъвогар фермер хўжалиги ҳисобидан давлат божи ундирмасликни лозим топади.

Бинобарин суд, Фуқаролик кодексининг 234, 236, 326, 333-моддаларига, Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал кодексининг 68, 118, 176-180, 186-моддаларини қўллаб,

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар - "Marhamat tekstil" МЧЖ хисобидан:

- даъвогар "Боймирза ота орзуси" фермер хўжалиги фойдасига 129.785.926 сўм асосий қарз, 11.000.000 сўм пеня;
- Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фойдасига 34.000 сўм почта харажати;

Даъвонинг қолган қисмини қаноатлантириш рад қилинсин.

Жавобгар - "Marhamat tekstil" МЧЖ хисобидан Республика бюджетига 3.893.667,84 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач, ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал қилув қароридан норози тараф у қабул қилинган кундан бошлаб бир ойлик муддат ичида шу суд орқали Андижон вилоят судига апелляция тартибида шикоят қилиши мумкин.

Судья

Б.Сатвалдиев